Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies
Hosted online from Paris, France.
Date: 19th May - 2024
ISSN: 2835-3730 Website: econferenceseries.com

МӘМБЕТАЛЫ ҚАЙЫПОВТЫҢ ДӨРЕТИЎШИЛИГИН ҮЙРЕНИЎ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Юсупов Конысбай Абылович
Қарақалпақ мәмлекетлик университети,
педагогика илимлериниң докторы, профессор

Ключевые слова: урок, литература, развитие, обучение, методика, компетентность педагога, образование.

Keywords: lesson, literature, development, teaching, methodology, teacher competence, education.

Жәҳәнде тәлим системасын заманагөйлестириў, оқыўшылардың компетентлигин асырыў, когнитив билимлерин кеңейтиў, креатив пикирлеўге үйретиў ушын PISA халықаралық баҳалаў системасы жәрияланған. Бул дәстүрде оқыўшылардың саўатлылығы бойынша билимлерин тексериў ушын диаграмма, ҳәр қыйлы темалардағы сүўретлер көринислери болыўы, пәнлер арасында интеграция зәрүрлиги сезилмекте. Усы көзқарастан жазыўшылар дөретиўшилигин оқыўшыларға үйретиў керекли методикалық мәселелердиң бири. Мәмбеталы Қайыповтың дөретиўшилиги бойынша оқыўшыларға төмендеги мағлыўматларды беремиз:

XX әсирдиң 60-70-жылларынан баслап қарақалпақ прозасында өзиниң бир неше көркем дөретпелери менен таnылған жазыўшылардың бири Мәмбеталы Қайыпов. Оның «Ушырасыў» (1976), «144-бийикликте» (1977), «Теңиз күшиги» (1984) усаған повесть ҳәм гүрриңлер топламы, «Қара чемодан» (1980) атлы романы баспада жәрияланды. М.Қайыпов 1944-жылы 20-апрельде Қанлы көл районында туўылған. Ол мектепти питкерип, 1963-жылы Хожелидеги муғаллимлер таярлайтуғын бир жыллық курсти тамамлап муғаллим болып ислейди. 1967-1968-жыллары ҳәзирги «Қарақалпақстан жаслары» газетасында, 1968-1973-жыллары «Жеткиншек» газетасында, 1973-1976-жыллары Өзбеккинохроникада, 1976-1984-жыллары «Қарақалпақстан» баспасында дөретиўшилик пенен мийнет еткен. Жазыўшының «Туўрылық», «Қос жулдыз», «Ҳәр бәҳәрде», «Шел басындағы из», «Қаҳарман киноға қалай түсти?» ҳәм басқа да гүрриңлери көркемлик жақтан тәсирли жазылды. Бул дөретпелерде әдеп-икрамлылық, тәбият, дослық, мийнет темалары поэтикалық тил менен сүўретленген. Оның «Туўрылық» гүрриңинде әдеп

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

икрамлылық, дослық мәселелери ашып берилген. Дөретпеде Муратбай ҳәм Сабырбай образлары сәтли шыққан. Олардың ис-ҳәрекетлери унамлы ашылған. «Ҳәр бәҳәрде» гүрриңи тәбият темасына қурылған. Бунда жасларды тәбияттың қәдир-қымбатын, тәбияттың жанлы ҳәм жансыз затларын көздиң қарашығындай сақлаў кереклиги сүўретленеди. Сол сыяқлы ўақыя жүдә әпиўайы турмыстан алынған. Солай етип жаслардың тәбиятқа ғамхорлығы, тәбият ҳәм инсан арасындағы байланыс мәселеси ашып берилген. «Қос жулдыз» гүрриңинде айырым балалардың өжетлиги сүўретленген. Бул ўақыя Гәўҳар образы арқалы ашып берилген. «Байкал Амур магистралы - дәўиримиздиң даңқлы қурылысы» деген очеркинде 70-жыллардағы тарийхый ўақыялар сүўретленеди. Онда Тайга, Байкал, Амур ҳаққында ўақыялар бериледи. Жазыўшы усы арқалы тәбият көриниси, мийнет көтериңкилиги ҳәм халықлар дослығын тәсирли баянлаған. «Шел басындағы из» гүрриңи («С. ҚҚ», 10-март, 1978) қысқа ўаыяға қурылып, онда Пазыл, Шийрингүл образлары арқалы шаңарақтағы татыўлықты, ҳадаллықты, мийнет сүйгишликти тийкар етип алады. Жас алым Пазылдың илимий изертлеў жумыслары туўралы көринислер, ондағы қыйыншылықлар исенимли берилген.

М.Қайыповтың «Қаҳарман киноға қалай түсирилди» дөретпесинде Орынбай Абдуллаевтың Латвия жеринде ўатан ушын қаҳарманларша гүрескен ўақыялары бирнеше сюжетке жайғастырылып сүўретленген. Оның «Рәўшан» гүрриңинде урыс жылларының қыйыншылықлары, жаслардың қаҳарманлықлары баянланған. Дөретпеде Қаллықораз, Қарлыбай, Рәўшан ҳәм ана образлары арқалы турмыс шынлығы ашып берилген. Бундағы ўақыялар қысқа берилип, опадарлық, шаңараққа садықлық идеясы Рәўшан образы арқалы сүўретленген.

Жазыўшының «Ушырасыў» повести идеялық ҳәм көркемлик жақтан әдеўир табыслы жазылған. Онда сюжет, композиция, қаҳарман образларын жасаўдағы шеберликлери көринди. Шығарманың сюжетине төмендеги ўақыялар киргизилген. Жақсымураттың ҳаялы өлип, орнына Гүлжамиланы алмақшы болады. Бирақ ол Асқар деген жигитти унатып қалады. Соның арасында урыс басланып кетеди. Оннан бир уллы болады.Асқар урыста қаза табады. Ал Жақсымурат аман есен үйине қайтып келеди. Ол өлген ҳаялының сиңлиси Гүлжамиланы алмақшы болады. Бирақ қыз оның менен турмыс қурыўды қәлемейди. Ол Қоңыратқа экспедиция ағзалары менен бирге кетип

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

қалады. Арадан он сегиз жыл өткеннен кейин Мақсет екеўи ушырасады. Олар әдеўир сөйлесип болған ўақыяларды Гүлжамила айтып береди.

Белгили жазыўшы Мәмбеталы Қайыпов «Қара чемодан» романы менен қарақалпақ прозасына дедектив жанрды алып келди. Оның бул романы жаслардың психологиясын, характерин, турмысқа көзқарасын, өмирге түсинигин кеңнен ашып береди. Романның сюжети кең көлемдеги ўақыяларды сүўретлейди. Онда Гүлайым, Полат, Абат, Гүлсәуир, Әбдиқәдир, Шәўкетжан (Шура), Сәбит образлары исенимли ҳәм поэтикалық жақтан тәсирли ашылған. Романда Гүлайым образында ҳадаллық, опадарлық, ҳақыйқатлық сезимлер жәмленген. Полат образы арқалы сөзге ерме, шаңарағына итибарсыз қарайтуғын жаслар психологиясы ашып берилген болса, Әбдиқәдир ҳәм Шура образларында мәккарлық, бузықлық, жалатайлық қәсийетлер жәмленген. Булардан басқа дөретпеде Абат ҳәм Гүлсәуирдиң турмыс қурыўы, Гүлсәуирдиң Шура апасына ерип жаман жолларға тусип кетиўи, олар менен бирге қара чемоданларға салып орамал сатыўы, оның өлими менен питиўи, Полат ҳәм Әбдиқадирдиң қамақтағы жәнжели, Полаттың аянышлы өлими тәсирли сүўретленген.

Жазыўшы қаҳарман образын ашып бериўде пейзаж, портрет, диалог, монолог усаған сүўретлеў усылларынан өнимли пайдалана билген.

Бул романдағы ең әҳмийетли мәселелердиң бири 70-жыллардағы социал жәмийетлик, руўхый әдеп-икрамлылық конфликтлерди сәўлелендириў арқалы қаҳарманлардың руўхый дүньясына тереңирек кирип барыў және де күшейди. Ҳәр түрли турмыс тараўларындағы конфликтлерди сүўретлеп бериўине қарамастан, онда реализмниң күшлилиги ҳәм сол принциплерди қаҳарман образларына тереңнен сиңдире билиўдеги поэтикалық шеберлиги, өткирлиги менен басқа дөретпелерден өзгешеленип турады. Биз оны турмыс пенен салыстырып, жазыўшы сюжетке тийкар болған конфликтлердиң орнын, негизги ис-ҳәрекетлер қарама-қарсылықларында өмирде болып өткен ўақыялар арқалы шебер жуўмақластырып сәўлелендирген.. Усы нәрсе дөретпеде конфликтлер ҳәм қаҳарманлар образын сәўлелендириўдиң тереңлигин келтирип шығарған. Конфликтлерди сол дәўирдиң, социал жәмийетлик турмыстың оғада актуаль мәселелери менен жүдә тығыз байланыста сүўретлеў арқалы қаҳарманлардың образындағы руўхый әдеп-икрамлық сыпатларды терең ҳәм исенимли түрде ашады. Дөретпедеги конфликтлердиң тереңнен алынып, адамлар минез-қулқының анық ҳәм тарийхый шараятқа сай сүўретленгенин дурыс түсиниў керек. Усы көз

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

ISSN: 2835-3730 Website: econferenceseries.com

қарастан шығармада Әбдиқәдир, Шәўкетжан (Шура), Сәбит сыяқлы әдеп-икрамлық жақтан бузық адамлардың ис-ҳәрекетлерин сүўретлеў көбирек орын алған. Жазыўшының бул романындағы конфликтлерди ҳәм қаҳарманлар характерин ашыўдағы шеберлик тәреплериниң бири негизги сюжеттеги конфликтлерди ашыў менен бирге қаҳарманлардың өз-ара сөйлесиўине де сюжетлик ҳәм конфликтлик ўазыйпа жүклейди. Конфликттиң бул барысында да жазыўшы тек ғана қурғақ ўақыялар қарама-қарсылықларын тартымсыз баянламастан, ал оларды ҳәр қыйлы психологиялық сүўретлеў усыллары: қыймыл-қозғалыслар, тәсирли авторлық баянлаўлар көбирек диалогларды өнимли ислетиў арқалы образлардың дүньясын оқыўшылар көз алдына елеслеткен.

Романда пейзаж ҳәм тәбият көринислери арқалы қаҳарманлардың ҳәрекет еткен қоршаған орталығы, шараятлары алып сүўретленеди. Ал айырым жерлерде тәбият психологиялық параллелизм усылында сүўретленип, тутас сол дөретпениң тәсирлилигин арттырып, қаҳарманлар образын бурынғыдан да тереңирек ашыўға хызмет етеди. Жазыўшының және бир шеберлиги сюжеттиң раўажланыў басқышларында Полат, Гүлайым, Әбдиқәдирлердиң сыртқы портретлик белгилерин қысқа, бирақ тәсирли, анық штрихлар менен сүўретлейди. «Полат өзи ес-түсин билмей отырса да жаңа сойылған малдың көк етиндей қалтырай баслады.» (24-бет). Романда қәлем ийеси олардың сыртқы портретлик сыпатларын бирден толық түрде емес, әсте ақырынлық пенен сөз бенен сызып барып, буларды кем-кем толықтыра береди. Солай етип, олар сюжет жолының айырым басқышларында оқыўшыларға бурынғыдан толығырақ сыпатта да көринеди. Бул портрет жасаў М.Қайыповтың өзине тән усылы болса керек. Демек, жазыўшы қаҳарманлардың сыртқы келбетин өз эволюциясында ашып көрсетиўге ҳәрекет етеди. Қаҳарманның дәслепки белгилерин оқыўшыға умытқызбай, еслетип, толықтырып, салыстырып көрсетеди. Шығармада жағымсыз, унамсыз Гүлсәўир, Сәбит, Шура усаған образлардың сыртқы портретлик көринислери көркемлик пенен сызылған. Мысалы: «Расында да өтип батырған ҳәмме адамның нәзери усы кисиге ҳә демей-ақ аўдарылады. Оның қасында отырған сулыў, қуўыршақтай қызды ҳәмме бул кисиниң қызы шығар деп ойлап қалыўлары мүмкин.», «…бәрше қара көзлер, сүйриктей қыздың теңи емес бир киси менен ойнас тутып отырғанына жеркенер еди. » (169-бет). Мине, булар жүдә қысқа болса да жазыўшы тәрепинен белгили бир идеялық-эстетикалық мақсетте сызылып яғный портреттиң тек ғана зәрүрли болған

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

ISSN: 2835-3730 Website: econferenceseries.com

сыртқы белгилери айрықшаланып көрсетилген. Автор портретти бундай орынларда саналы түрде толық сүўретлеп отырмайды, ал тек ғана олардың керекли белгилерин алады. Бул сөзсиз түрде жазыўшыдағы шеберлик жолын аңлатады. Жазыўшы белгили бир моментлерде образлардың сыртқы келбетин және басқа бир қаҳарманның ой-сезимлеринен өткере отырып сәўлелендиреди. Сол арқалы әдебий қаҳарманның көзқарасы ҳәм ишки дүньясының сырларын да тереңнен ашады.

Романда қаҳарманның ишки монологларындағы ҳәр қыйлы стильлик, синтаксислик конструкциялар: гә сораў, гә жуўап, гә сораў-жуўап, базда ойланыў, ой жуўмағын шығарыў, айрықша өзин-өзи бийкарлаў формалары шеберлик пенен сәўлелендирилген.

Дөретпениң қаҳарманы Полаттың өзин-өзи бийкарлаў, өз-өзин қаралаў монологлары жақсы қолланылған. Дәслеп ислерин ислеп, қәтеге жол қойса да романда ол өз қәтесин, ишки сөйлеўлер арқалы өзи айыплайды, өзин-өзи гүналайды.Романдағы бас қаҳарман Гүлайымның образы да көп орынларда ишки монологлар арқалы психологиялық жақтан дәлийлленген ҳәм тереңлестирип сүўретленген. Бул сүўретлеў усыллары жазыўшы шеберлигин көрсетип, қарақалпақ прозасының көркемлик дәрежесин жоқарылатыўға хызмет етип турғаны баҳалы. Улыўмаластырып айтқанда, белгили жазыўшы Мәмбеталы Қайыповтың көркем дөретпелери гәрезсизлик дәўирдеги жасларды улыўма инсаныйлық, әдеп-икрамлылық, эстетикалық сезимлерге тәрбиялайды.

Пайдаланылған әдебиятлар:

1. Yusupov K.A. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıwda ádebiy materiallardı tallaw metodikası. Monografiya. – Tashkent: METODIST NASHRIYOTI, 2023. –120 b
2. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын оқытыў методикасы. Монография. – Нөкис: Qaraqalpaqstan, 2019. – 7 б.т. – 112 б.
3. Yusupov K.A. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıwdıń ilimiy metodikalıq tiykarları. Monografiya. – Tashkent: NIF MSH, 2024. –154 b. UDK: 82 KBK: 83
4. Yusupov K.A., Yusupov I.K. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıwda innovaciyalıq-pedagogikalıq texnologiyalar. Oqıw qollanba. – Tashkent: METODIST NASHRIYOTI, 2023. – 120 b
5. Юсупов К.А. Академик лицейларда қорақалпоқ адабиётини ўқитиш методикаси (педагогика фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати). – Нөкис, «Miraziz Nukus», 2021. – 4 б.т – 66 бет.

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

6. Юсупов К.А. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw metodikası. Sabaqlıq. – Tashkent: Sano-standart, 2018. – 21 б.т. – 336 б.
7. Yuspov KA Arnawlı pánlerdi oqıtıw metodikası. sabaqlıq. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 19 б.т. – 304 б.
8. Юсупов К.А. Kórkem shıǵarmalardıń mazmunıń úyreniw metodikası. Oqıw qollanba. – Tashkent: Yosh avlod matbaa, 2021. – 23,75 б.т. – 380 б.
9. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw texnologiyaları. Oqıw qollanba. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 9.3 б.т. – 144 б.
10. Юсупов К.А. Qánigelik hám pedagogikalıq ámeliyat. Методикалық қолланба. – Nókis: Ilimpaz, 2021. – 3.75 б.т. – 60 б.
11. Юсупов К.А. Ш.Сейтов прозасын таллаў усыллары. Методикалық қолланба. – Нөкис, «Miraziz Nukus», 2017. – 4 б.т. – 64 бет.
12. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын сабақтан тыс жумыслар арқалы үйрениўдиң илимий методикалық мәселелери. Методикалық қолланба. – Nókis: Miraziz Nukus, 2018. – 5 б.т. – 80 б.
13. Юсупов К.А. Қәнигелик пәнди оқытыўда инновацион технология. – Nókis: Miraziz Nukus, 2015. – 6 б.т. – 96 бет.
14. Konis A. Yusupov. Studying Forms of Teaching Karakalpak Poetry at Academic Lyceums. Eastern European Scientific Journal. Germany. Ausgabe, 3-2018. 72-75.
15. Konis A. Yusupov. Studying Karakalpak Poetry in Academic Lyceums by Various Methods in Class. Eastern European Scientific Journal. (ISSN 2199-7977). Germany. 1-2019. 83-85.
16. Yusupov K.A. Scientific and theoretical foundations of teaching Karakalpak literature at academic lyceums // Journal of Critical Reviews. – Vol 7, Issue 7, 2020. №1. – P.P. 349-354
17. Повыщение интереса учащихся к литературе на основе анализа художественных произведений. «Наука и Общество» журнал, №2 2018, стр.32-34.
18. Юсупов К.А. Изучение внеаудиторных работ по каракалпакской литературе в академических лицеях «Наука и Общество» журнал, №3 2018, стр.36-38.
19. Yusupov K.A. Curricula for teaching karakalpak literature. // Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal https://saarj.com. Academicia ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 5, May 2021, Стр. 1069-1074. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.492, 10.5958/2249-7137.2021.01525.1

20. Yusupov K.A. Scientific and methodological problems of studying karakalpak literature. //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) https://www.tarj.in. ISSN: 2278-4853 Vol 10, Issue 5, May, 2021. Стр. 585-590. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.699. 10.5958/2278-4853.2021.00451.1

21. Юсупов К.А. Изучение творчества Чингиза Айматова в академических лицеях // Til va adabiyot ta’limi. – Тошкент, 2021. – №7. – стр. 52-53 (13.00.00. №8).

22. Юсупов К.А. Актуальные вопросы преподавания каракалпакской литературы в академических лицеях / Литература и художественная культура тюркских народов в контексте восток-запад. Материалы Международной научно-практической онлайн-конференции Казань, 22-25-октября 2020 г. Стр.352-355.

23. Юсупов К.А. Изучение лирики Усербай Алеўова / Литература и художественная культура тюркских народов в контексте восток-запад. Материалы Международной научно-практической онлайн-конференции Казань, 22-25-октября 2020 г. Стр.348-351.

24. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде шайыр лирикасын үйрениў. // Илм-фан ва таълимнинг ривожланиш истиқболлари. Республика илмий конференцияси тўпламы. – Тошкент: www.openscience.uz, 25 сентябрь 2020 йил. – №6. – Б. 25-28.

25. Юсупов К.А. Научно-методических основы преподавания каракалпакской литературы. Internaional Scienfiic Jounal Theoretical & Applied Scieence p-ISSN: 2308-4944 (print) e- ISSN:2409-0085 (online) Year: 2021 Issue: 11. Pp. 362-371. http://T.Science.org.

26. Юсупов К.А.Педагог шайыр лирикасы ҳәм тәлим-тәрбия мәселелери // Ilim ha’m ja’miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. – Нукус, 2021. – №4. – Б. 100-102.

27. Юсупов К.А Өсербай Әлеўовтың лирикасын үйрениў. «Әмиўдәрья» , 2021, – №4, Б. 63-68.

28. Юсупов К.А. Әбдимурат Атажановтың дөретиўшилик устаханасы. «Әмиўдәрья» журналы, №5, 2018, 68-75.

29. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Ө.Хожаниязов дөретиўшилигин үйрениў // Ilim ha’m ja’miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. – Нукус, 2020. – №1. – Б. 32-35.

30. Юсупов К.А. Развитие устной культуры учащихся на уроках литературы // Til va adabiyot ta’limi. – Тошкент, 2022. – №1. – Б. 70-71

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

31. Yusupov K.A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida qoraqalpoq adabiyotini o'qitish masalalari// Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2022. – №2. – Б. 17-18
32. Yusupov K.A. Teaching students the metods of artistic depiction in Karakalpak prose. // Journal of Hunan University (Natural Sciences). Vol. 49. No. 04. April 2022. Page - 590-603.
33. Yusupov K.A. Methods of selection of Karakalpak Novels. // Journal of Positive School Psychology. (Scopus) Volume. 6, No. 4 (2022). Page - 26-30. ISSN: 7152-7159.
34. Yusupov K.A. Learning Discussing the Epic Novels. // Eurasian Journal of Learning and Academic Teahing. Volume 7 I March 2022. Page - 26-30. ISSN: 2795-739X.
35. Юсупов К.А. Обучение основам письменной речи учащихся. // «PEDAGOGS» innernational research journal. Volume-7, Issue-1, April-2022. – Стр. 176-181.
36. Yusupov K.A. Theortical foundations of teaching Karakalpak literature. // GALAXY international interdisciplinary research journal (GIIRJ). ISSN (E): 2347-6915. Vol. 10, Issue 5. (2022). PP. 210-216.
37. Юсупов К.А. Әдебияттаныўда салмақлы орны бар алым. ҚМУ хабаршысы, №1, 2015, 132-136.
38. Юсупов К.А. Ш.Сейтов прозасында пейзаж ҳәм қаҳарман образын үйрениў мәселелери. ҚМУ хабаршысы, №2, 2015, 92-96.
39. Юсупов К.А. Изучение произведений писателя на уроках литературы // Международный научно-образовательный журнал «Образование и наука в XXI веке». Выпуск №26 (том 4), май, 2022. – Стр. 196-201.
40. Yusupov K.A. Methodologu for analyzing iyrical works in literature lessons. // Miasto Przysztoǵci. (Impact Factor: 9.2). Vol. 26 (2022). Page - 200-208. ISSN: 2544-980X.
41. Юсупов К.А. Изучение творчества С.Мажитова в школе. //V Международный журнал научных исследований «Научный импульс». Выпуск №1, 30 август, 2022. – Стр. 44-50.
42. Yusupov K.A. Methods of Teaching the Works of O.Satbaev in Schools. // Journal of intellectual prperty and human rights. Vol. 01lssue. September - 2022. Page – 44-53. ISSN: 2720-6882.
43. Yusupov K.A., Jiemuratova A.S. Develorment of Oral and Written Speech of Students in Schools. // Journal of intellectual prperty and human rights. Vol. 01 lssue. September - 2022. Page – 56-66.

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

44. Юсупов К.А Образ Айдос бия в каракалпакской литературе. // I International science conference on multidisciplinary research, Abstracts of International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany January 19-21, 2021, стр. 766-769
45. Юсупов К.А Изучение в современной каракалпакской лирике. / III International science conference on e-learning and education, Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Lisbon, Portugal February 2-5, 2021, стр. 349-353.
46. Юсупов К.А. Изучение творчество Казакбай Юлдашева /V Международная научно-практическая конференция по новым тенденциям в науке и образовании «Theoretical and scientific bases of scieetific thought», 16-19 февраля, 2021 г., Рим, Италия, стр. 503-508.
47. Юсупов К.А.Академиялық лицейлерде А.Атажановтың прозасын үйрениў. /VI Международная научно-практическая конференция по фундаментальным наукам, искусству, бизнесу и образованию, интернет-технологиями и обществу. 23-26 февраля, 2021 г., Стокгольм, Швеция, стр. 443-448.
48. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Аббаз Дабылов лирикасын оқытыў технологиялары. /VI Международная научно-практическая конференция по фундаментальным наукам, искусству, бизнесу и образованию, интернет-технологиями и обществу. 23-26 февраля, 2021 г., Стокгольм, Швеция, стр. 431-432.
49. Юсупов К.А. Юсупов И.К. Лирикалық шығармаларды оқытыў методикасы. /VI Международная научно-практическая конференция по фундаментальным наукам, искусству, бизнесу и образованию, интернет-технологиями и обществу. 23-26 февраля, 2021 г., Стокгольм, Швеция, стр. 469-474.
50. Юсупов К.А. Изучение литературных жанров. / VIII Международная научно-практическая конференция «Problems and tasks of modernity and approaches to their solution», 02-05 марта, 2021 г., Токио, Япония, стр. 198-203.
51. Юсупов К.А. Изучение творчества Аденбая Тажимуратова в академических лицеях. /IX Международная научно-практическая я конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 226-232.
52. Юсупов К.А. Изучение произведения писателя в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Иерусалим, Израил, стр. 233-238.
53. Юсупов К.А. Изучение творчества Кали Жуманиязова в академических лицеях. /IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 239-243.
54. Юсупов К.А. Изучение творчества Конысбай Камалова в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Иерусалим, Израил, стр. 250-256.
55. Юсупов К.А. Изучение произведения Мамбеталы Кайыпова в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 257-264.
56. Юсупов К.А. Изучать разборы эпических произведений в академических лицеях. /X Международная научно-практическая конференция «Topical issues, achieverments and innovations of fundamental and apppitd scieences», 09-12 марта, 2021 г., Лиссабон.
57. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде көркем шығармаларды оқытыў технологиялары. /X Международная научно-практическая конференция «Topical issues, achieverments and innovations of fundamental and apppitd scieences», 09-марта, 2021 г., Лиссабон: стр.237-242
58. Юсупов К.А. Драмалық шығармаларды оқытыў усыллары. /X Международная научно-практическая конференция «Topical issues, achieverments and innovations of fundamental and apppitd scieences», 09-12 марта, 2021 г., Лиссабон, Португалия: стр. 243-248.
59. Юсупов К.А. Изучение лирика Кунхожа в академических лицеях. /XIII Международная научно-практическая конференция «Development of modern science: theeory, meethology, practice», 18-19 марта, 2021 г., Мадрид, Испания: стр. 160-165.
60. Юсупов К.А. Жазыўшылардың дөретиўшилик психологиясы. / XIII Международная научно-практическая конференция «Development of modern science: theeory, meethology, practice», 18-19 марта, 2021 г., Мадрид, Испания: – стр. 180-185.
61. Юсупов К.А. Использование современных педагогических технологий в преподавании каракалпакской литературы /Материалы Международной

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

научно-практической конференции. «Татарская иитература и культура в контексте взаимодействия национальных литератур и искусств». Казанский федеральный университет, 26-марта, 2021 г.стр.356-362.

62. Юсупов К.А. Изучение творчества Сапа Матчанова. /XV Международная научно-практическая конференция «The world science of modernity. Problems and prospects of development», 25-26 марта, 2021 г., Париж, Франция: стр. 170-175.

63. Юсупов К.А. Инновационные технологии в обучении каракалпакской литературе /Материалы Международной научно-практической конференции. «Татарская поэзия и культура второй половины XX начала XXI века». Казань, 26- апреля, 2021 г. Стр.341-346.

64. Юсупов К.А. Т.Қайыпбергеновтың «Айдос баба» (Мың тиллаға баҳаланған гелле) драмасын таллаў усыллары / «Түркий халықлары фольлоры ҳәм әдебияты тарийхы изертлениўиниң әҳмийетли мәселелери» атамасындағы online халықаралық илимий-теориялық конференция материаллары топламы. – Нөкис: НМПИ баспасы, 2021 (27-28-май), – 245-248-бб.

65. Юсупов К.А. Қарақалпақ прозасында миллий психологияның сәўлелениўи. /«Түркий филологияның әҳмийетли мәселелери» атамасындағы халықаралық илимий-теориялық конференция материаллар топламы. Нөкис, «Қарақалпақстан», 2021, 113-118-бб.

66. Юсупов К.А. Развитие литературной речи и письменного языка учащихся на уроках литературы. “Models and methods for increasing the efficiency of innovative research” a collection scientific works of the international scientific conference (11 Desember, 2021) – Berlin: Copenhagen, 2021. ISSUE– p. 161-165.

67. Юсупов К.А. Қосық теориясын арнаўлы изертлеўши алым.. /Инсан қәдири – инсанлар қәлбинде. (илимий, илимий-публицистикалық ҳәм публицистикалық мақалалар топламы. – Нөкис: Қарақалпақстан, 2022, –151-159- бб.

68. Юсупов К.А. Анализ методика художественного произведения /Сборник материалов Международную научно-практическую конференцию посвященной 60 – летию кафедры «Педагогика» на тему: «Современное общество и педагогическое образование». Казакстан, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия университети. 22-апреля, 2022 г Стр.268-271.

69. Юсупов К.А. Ádebiyat sabaqlarında oqıwshılardıń dóretiwshilik kompetenciyasın rawajlandırıw. /The and analytical aspects of recent research:

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

International scientific-online conference, Part 1, Issue 5: May 31st 2022. Turkiya, Istanbul: pp. 104-109.

70. Юсупов К. Академиялық лицейлерде жазыўшылар дөретиўшилигин үйрениў / Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар. Республика 15-кўп тармақли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами. – Тошкент: Tadqiqot, 30 апрел 2020 йил. – Б. 228-230.

71. Юсупов К.А. Академик лицейларда адабиёт дарсларини ўқитиш технологиялари / Илм-фан ва таълимнинг ривожланиш истиқболлари. Республика илмий биринчи конференцияси тўплами. – Тошкент: www.openscience.uz, 27 апрел 2020 йил. – №1. (2-қисм). – Б. 25-28.

72. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде лирикалық шығармаларды таллаў // Қорақалпоқ давлат университети ахборотномаси. – Нукус, 2020. – №1. – Б. 181-184

73. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде драмалық шығармаларды интерактив технологиялар менен оқытыў // Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў. – Нөкис, 2019. – №6/1. – Б. 4-8

74. Юсупов К.А. Конысбай Камалов дөретиўшилигин үйрениўдиң гейпара мәселелери// Ilim ha'm ja'miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. Нукус, 2019. №4. – Б. 94-98

75. Юсупов К.А. Эпик асарларини ўрганиш усуллари. / в конференция и публикацию статьи в сборнике «Международная конференция академических наук », 25- сентябрь, 2022. Россия. Стр. 115-126. https: // doi.org/ 10.5281/zenodo.7111598.

76. Юсупов К.А. Изучение лирических произведений на уроках литературы. /Spain International scientific-online conference: "Solution of social problems in management and economy" Part 1, Issue 2: September 20, 2022. www. conf.com. Spain, Испания: pp. 21-26.

77. Юсупов К.А. Халмурат Сапаров дөретиўшилик жолы. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис, 1996. 3-4-саны, 54-60.

78. Юсупов К.А. Бердақ шығармаларын үйрениў усыллары. «Қарақалпақстан муғаллими» журналы, Нөкис, 1996. 1-2-саны, 12-15.

79. Юсупов К.А. Оқыўшыларымыз пикир айтады. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис, 2000. 3-саны.

80. Юсупов К.А. «Айдос бий» дәстаны ҳәм тарийх. Әмиўдәрья ж, Нөкис, 2000. № 6,110-115.

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

81. Юсупов К.А. Ҳәзирги дәўир ҳәм Бердақ шайыр мийрасына көз қарас. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис, 2001. 2-саны, 126-128.
82. Юсупов К.А. Ҳәзирги дәўир қарақалпақ әдебиятында Айдос бий образы. ӨзРИАҚҚБ «Хабаршысы» журналы, Нөкис, 2001. 5-саны, 130-131.
83. Юсупов К.А. Ҳәзирги дәўир қарақалпақ әдебиятында Айдос бий образының өзгешеликлери. ӨзРИАҚҚБ «Хабаршысы» журналы, Нөкис, 2001. 6-саны, 138-139.
84. Юсупов К.А. «Шырашылар» романының көркем психологизми. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис, 2006. 6-саны, 112-115.
85. Юсупов К.А. XX әсирдеги қарақалпақ прозасында көркем психологизм мәселелери. «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналы, 2007, 4-саны, 11-15 бб.
86. Юсупов К.А. Ишки монолог ҳәм шеберлик. Әмиўдәрья ж, Нөкис 2008. №1, 113-116 бб..
87. Юсупов К.А. Лирикалық прозада көркем психологизм. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис 2008. 2-саны, 124-127.
88. Юсупов К.А. Жазыўшылардың дөретиўшилик шеберлигин үйрениў методикасы. ҚМУ хабаршысы, 2009, 3-4-санлар, 126-129.
89. Юсупов К.А. И.Юсуповтың «Ўатан топырағы» шығармасының мазмунын үйрениў. ҚМУ хабаршысы, 2009, 3-4-саны, 46-49.
90. Юсупов К.А. Қарақалпақ әдебиятын интерактив методлар менен оқытыў усыллары. ҚМУ хабаршысы, 2011, 1-2-саны, 58-60.
91. Юсупов К.А. Қарақалпақ лирикасын изертлеўши алымның дөретиўшилигин үйрениў. «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналы, 2012, 1-саны, 3-8.
92. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде И.Юсупов дөретиўшилигин лекция түрлери менен үйрениў усыллары. ҚМУ хабаршысы, 2012, 3-4-санлар, 30-32.
93. Юсупов К.А. Жазыўшылар дөретиўшилигин үйрениў усыллары. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис 2012. 4-саны, 115-118.
94. Юсупов К.А. Қонысбай Камалов-қарақалпақ прозасын изертлеўши алым. «Әмиўдәрья» журналы, 2014, 1-саны, 82-91.
95. Юсупов К.А. Әдилбай Қожықбаев-қарақалпақ әдебиятын изертлеўши. «Әмиўдәрья» журналы, 2014, 6-саны, 123-128.
96. Юсупов К.А. Әдебиятты оқытыўдың усыллары. «Еркин Қарақалпақстан» газетасы, 1992, 28-февраль, №199-200 (16119)

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

97. Юсупов К.А. Қарақалпақ әдебиятында муҳаббат жыршысы. «Қарақалпақстан жаслары» газетасы, 1993, 27-март.
98. Юсупов К.А. Еркин қосық-қарақалпақ поэзиясында жаңалық па? «Шымбай ҳаўазы» газетасы, 1991, 27-декабрь, №104 (7030).
99. Юсупов К.А. Әдебияттаныў илиминиң жан күйери еди… Илим ҳәм әдебияттың машақатлы жолларында. (илимий-әдебий ҳәм еске түсириўлер), Нөкис, 2012, 70-73.
100. Юсупов К.А.. Кәсип өнер коллежлеринде Т.Қайыпбергеновтиң «Көздиң қарашығы» романын үйрениў усыллары. Илимий топлам (Магистрантлар ушын), Нөкис-2012.Б. 93-94.
101. Юсупов К.А. Т.Қайыпбергеновтиң «Қарақалпақ қызы» романында пейзаж ҳәм қахарман образы. Ҳәзирги филология илимлериниң әҳмийетли мәселелери. (Республикалық илимий-теориялық конференциясы мақалалар топламы, 1-бөлим), 2013жылы, 76-80.
102. Юсупов К.А.Айдос деген уллы киси. Бердақ миллий мәдениятымыздың байтереги. (Илимий топлам, Нөкис, «Билим», 2013, 24-26.)
103. Юсупов К.А. Әдилбай Қожықбаев-қарақалпақ әдебиятын изертлеўши. «Әдебиятшы - алым ҳәм устаз » ҚМУ, Нөкис , 2014, 125-133.
104. Юсупов К.А. Әжинияз шайырдың лирикасын оқытыўда интерактив методлардың қолланылыўы. «Қарақалпақ әдебиятының жарық жулдызлары». (Илимий мақалалар топламы). Нөкис, «Қарақалпақстан», 2015, 42-46.
105. Юсупов К.А. Т.Қайыпбергеновтың «Тәнҳә өзиңе мәлим сыр» повестинде қаҳарман образын жасаў усылы. «Қарақалпақ әдебиятының жарық жулдызлары». (Илимий мақалалар топламы). Нөкис, «Қарақалпақстан», 2015, 42-46.
106. Юсупов К.А. Ғәрезсизлик дәўирде Бердақ дөретиўшилигиниң үйренилиўи. «Бердақ-классикалық әдебиятымыздың бийик шыңы» атамасындағы республикалық илимий-теориялық конференция материаллары топламы. КМУ, Нөкис, 2017.
107. Юсупов К.А. Ғәрезсизлик дәўирде Бердақ дөретиўшилигин үйрениў. «Классикалық әдебияты жәмийеттеги манаўий жаңаланыў мәселелери» атамасындағы халық аралық илимий-конференция материаллары топламы., Нөкис, «Илим», 2017, 49-51.
108. Юсупов К.А. Ғәрезсизлик дәўириндеги қарақалпақ әдебиятын оқытыўда ушырасатуғын айырым мәселелер. Филологик тадқиқотлар-VII. Нөкис, 2016, 138-140.

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

109. Юсупов К.А. Содержание и способы изучения внеклассных работ по каракалпакской литературе в академических лицеях. (Международная научно-практическая конференция «Фундаментальные научных исследования».) Астана, 2018.стр.116-122.

110. Юсупов К.А. Академиялық лицей оқыўшыларына К.Мәмбетов повестьлериндеги образларды үйретиў усыллары // Уллы устаз ҳаққында сөз. Илимий ҳәм публицистикалық мақалалар топламы. – Нөкис: Miraziz Nukus, 2020. – Б. 175-181.

111. Юсупов К.А. Фантастикалық романды таллаў усыллары. / International scientific –online conference: Intellectual education techological solutions and innovative digital tools. Netherlands conference. January, 2023. - pp. 10-19.

112. Юсупов К.А. Изучение в современной каракалпакской прозы / “England” modern rsycholoy and pedagogy: problems and solution. Vol. 11 No.1 (2023): London conference: January, 2023. - pp. 5-14.

113. Юсупов К.А. Изучение лирических произведений в школе // Международный научно-образовательном электронном журнале «Лучшие интеллектуальные исследования». – Москва: Том-1, часть 8. 10-27- 2023 г. – Стр. 44-52.

114. Yusupov K.A. Scientific theoretical bases of discussing the sicnificant orks. Science and innovation international scientific journal volume 2 issu 9 september. UIF-2022: 8.2/ ISSN: 2181-3337.Page-81-91

115. Юсупов К.А. Методов обучения лирика Ж.Аймурзаева в школе // Международный научный журнал «Научный импульс». – Москва: №14 (100), часть 1. , 2023 г. – стр. 218-230.

116. Yusupov K.A., SCIENTIFIC AND THEORETICAL ASPECTS OF TEACHING KARAKALPAK FOLKLORE WORKS IN THE SENIOR CLASSES. . “American juornal of Public Diplomacy and International Studies. www.grnjournal.us (AJPDIS global research Network), Volume 01, Issue 08, 2023 ISSN (E): 2993-2157, SJIF 2023=7.49. Page-20-25.

117. Yusupov K.A. Teaching methods of literary works in Karakalpak literature . “American juorrnal of Science on Internation and Human Development . www.grnjournal.us (AJPDIS global research Network), Volume 01, Issue 08, 2023 ISSN (E): 2993-2750, SJIF 2023=7.49. Page-55-60.

118. Yusupov K.A. Scientific and methodological problems of studying Karakalpak literature at schools through extracurricular activities. “Best juornal of

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES

Internation in sciense, research and Development. Volume 2, Issue: 10,2023 ISSN:2835-3579, New York. Page- 317-325.

119. Yusupov K.A. Joqarı klasslarda “Alpamıs” dástanın oqıtıwda interaktiv texnologiyalar // Международный современный научно-практический журнал «Новости образование: Исследование в XXI веке». – Москва: №14 (100), часть 1. Октября, 2023 г. – Стр. 194-205.

120. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Т.Қабуловтың өмири ҳәм лирикасын үйрениў // Ilim ha’m ja’miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. – Нукус, 2020. – №1. – Б. 106-110

121. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Т.Қайыпбергенов дөретиўшилигин оқытыў методикасы // Ilim ha’m ja’miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. – Нукус, 2020. – №2. – Б. 100-103

122. Yusupov K.A. Problems of Teaching Korakalpok literature // Central asian journal of literature, philosophy and culture. Vol. 03 lssue: 10 - 2022. Page – 75-85. eISSN: 2660-6828.

123. Yusupov K.A. Methodologu for analyzing iyrical works in literature lessons. // Miasto Przysztoǵci. (**Impact Factor: 9.2).** Vol. 26 (2022). Page - 200-208. ISSN: 2544-980X.

124. Юсупов К.А. Изучение художественных произведений в академических лицеях // Til va adabiyot ta’limi. – Тошкент, 2021. – №3. – стр. 78-80.

125. Yusupov K.A. Problems of artistic psychologism in Karakalpak prose. Philosophical Readings XIII.4 (2021), pp.2054-2060.2054 10.5281/zenodo.5584439. Info@philsophicalredings.org

126. Yusupov K.A. Joqarı klasslarda xalıq awızeki dástanların oqıtıwda interaktiv texnologiyalar // Международный современный научно-практический журнал «Новости образование: Исследование в XXI веке». – Москва: №14 (100), часть 1. Октября, 2023 г. – Стр. 206-217.

127. Yusupov K.A. Dógerek jumısların úyreniw usılları // Международный научный журнал «Научный Фокус». – Москва: Том 1, №7 (2023), часть 1. ноября , 2023 г. – Стр. 33-35.

128. Yusupov K.A**.** Technologiyes for teaching karakalpak literature. // Til va adabiyot ta’limi. – Тошкент, 2024. – №2. – Б. 16-18. (13.00.00. №8).

129. Yusupov K.A **.** КӨРКЕМ ШЫҒАРМАЛАРДЫ ТАЛЛАЎ**.** Journal of new century innovations. (WSRjournal.com), Volume - 5, Issue - 6. May, (2024). PP. – 113-122.

E- Conference Series
Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings
E- CONFERENCE SERIES